

การจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานในรายวิชานาฏศิลป์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 "ในหัวข้อเรื่องการสร้างสรรค์ทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลง"

วิรุณยุพา เทียนรัตน์

วิทยาลัยสุริยเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต

รองศาสตราจารย์.ดร.อุษาพร เสวกวิ

วิทยาลัยสุริยเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต

อีเมลล์ : Virunyupa.t@clubsister.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องการสร้างสรรค์ทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลงโดยใช้โครงงาน 2) วัดระดับทักษะการแสดงของนักเรียนในการสร้างสรรค์ผลงานเรื่องทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลง 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานในรายวิชานาฏศิลป์ในหัวข้อ การสร้างสรรค์ทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลง โดยมีกลุ่มทดลองคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 30คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนการสอนเรื่องการสร้างสรรค์ทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลง จำนวน 4 แผน แผนละ 120 นาที 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การสร้างสรรค์ทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลง 3) แบบวัดทักษะการแสดงของนักเรียนในการสร้างสรรค์ผลงานเรื่องการสร้างสรรค์ทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลง 4) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานในรายวิชานาฏศิลป์ สถิติที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ค่าความเที่ยงตรง (IOC) คะแนนเฉลี่ย \bar{X} ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) การทดสอบที่ t – test หาคความยากง่าย (P) ของแบบทดสอบ การหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ค่าแอลฟาของครอนบาค (Alpha's Cronbach) ผลวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโดยใช้การเรียนการสอนแบบโครงงานในรายวิชานาฏศิลป์ ในหัวข้อการสร้างสรรค์ทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลง พบว่า สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ 2) ผลการวัดระดับทักษะการแสดงของนักเรียนต่อการสอนแบบโครงงานในรายวิชานาฏศิลป์ ในหัวข้อการสร้างสรรค์ทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลง อยู่ในระดับดีมาก ค่าเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ เท่ากับ 80.00 สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ 3) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี ที่เรียนโดยใช้ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานในรายวิชานาฏศิลป์ ในหัวข้อการสร้างสรรค์ทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลง มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด

PROJECT BASED LEARNING MANAGEMENT FOR THAI CLASSICAL DANCE OF GRADE SIX STUDENTS.

Abstract

The purpose of this research was to 1) Study the achievement from subject of creating the act dancing from a song by the projects 2) measure the level of performing skills of students in the creation of dance dances by songs 3) To knowing for student's satisfaction to the project session "In the Topic to creating the act dancing from a song" Which the experimental group was 30 grade six students in the second semester of the academic year 2562 and the research tools were 1) the instructional management plan entitled The creation of the dancing and dancing art from songs, consisting of 4 plans, 120 minutes per plan 2) Testing examination for measuring study result "In the Topic to creating the act dancing from a song" 3) The performance skill test for student 4) Questionnaire student's satisfaction to the project session. Statistic fee to used for this research were Precision fee (IOC) mean score Standard deviation fee (S.D.) reliability analysis (Reliability), t – test Difficultly definition (P) test to find confidence in the questionnaire Alpha's Cronbach's results are summarized as follows: (Alpha's Cronbach) The summary result which were 1) Student achievement by using project-based instruction in dance courses. In the topic of creating dancing and dancing art from songs, to found It is higher than before study With statistical significance at the level of 0.05 in line with the hypothesis set. 2) The results of the students' skill level assessment on project teaching in the dance arts course In the topic of creating dancing and dancing art from the songs At a very good level The average percentage is equal to 80.00, in line with the hypothesis set. 3) Grade six students in a school in Nonthaburi province. That is learned by using the project management and learning in the dance arts courses in the topic of creating the Thai classical dance from song, with satisfaction Is at the highest satisfaction level.

คำสำคัญ : การจัดการเรียนการสอนแบบโครงการในรายวิชานาฏศิลป์, ทักษะการแสดง

บทนำ

การจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยนั้น จะเน้นการฝึกทักษะให้เกิดความชำนาญด้วยบทเรียนที่ซ้ำๆ ย้ำ เนื้อหาการฝึกเป็นระยะเวลาจนพอสมควรจนกระทั่งผู้รับการฝึกสามารถจดจำ ทำทางซึ่งเป็นหลักใหญ่ๆ ได้จากนั้น ครูผู้สอนจะถ่ายทอดกลวิธีที่จะปรุงแต่งลีลาท่าทางให้ดังตามยิ่งขึ้นเป็นการเฉพาะตัวสำหรับศิษย์บางคน (ประเมษฐ์ บุญชัย, 2544 : 130) ซึ่งสอดคล้องกับปัญหาที่พบของนิสา เมลานนท์ (นิสา เมลานนท์, 2553: บทคัดย่อ) ได้กล่าวไว้ว่า นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เริ่มเรียนนาฏศิลป์ไทยจึงมักขาดทักษะและลีลาในการปฏิบัตินาฏศิลป์ ส่งผลให้

เรียนรู้ได้ช้า อันเป็นสาเหตุหนึ่ง ให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึก ถดถอย ไม่สนใจเรียน เบื่อหน่าย และเห็นว่าเป็นเรื่องยาก เนื่องจากไม่สามารถปฏิบัติได้ส่งผลให้การเรียนของนักศึกษาอยู่ในระดับต่ำทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ ไม่เป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2552, หน้า 115-116) ปัจจุบันการถ่ายทอดนาฏศิลป์ไทย ในโรงเรียนของครูผู้สอนยังไม่สามารถสร้างทัศนคติที่ดีต่อสุนทรียในชีวิตประจำวันแก่เยาวชนได้ มีปัญหาทั้งแนวคิดทางการศึกษา และ การรวบรวมอำนาจวิชาการจากศูนย์กลาง ผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจและขาดพลังในการเป็นครู

จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัย เล็งเห็นถึงความสำคัญในการที่จะสร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงผ่านการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน ซึ่งเป็น กระบวนการแสวงหาความรู้ หรือการค้นคว้าหาคำตอบ ในสิ่งที่ผู้เรียนอยากรู้หรือสงสัยด้วยวิธีการต่างๆ เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้เลือกศึกษาตามความสนใจของตนเอง หรือของกลุ่มเป็นการตัดสินใจร่วมกัน จนได้ชิ้นงานที่สามารถนำผลการศึกษาไปใช้ได้ในชีวิตจริง การเรียนรู้แบบโครงงาน เป็นการเรียนรู้ที่ใช้เทคนิคหลากหลายรูปแบบนำมาผสมผสานกันได้แก่ กระบวนการกลุ่ม การฝึกคิด การแก้ปัญหา การเน้นกระบวนการ การสอนแบบปริศนาความคิด และการสอนแบบร่วมกันคิด เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งจากความสนใจ อยากรู้ อยากรู้อยากเรียนของผู้เรียนเอง โดยใช้กระบวนการและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ผู้เรียนจะเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เพื่อค้นหาคำตอบด้วยตนเอง เป็นการเรียนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงกับแหล่ง ความรู้เบื้องต้น สามารถสรุปความรู้ได้ด้วยตนเองซึ่งสอดคล้อง ปรัชญา รัตนานันท์ (2553) ได้กล่าวถึงโครงงานไว้ว่า เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะที่หลากหลายในการศึกษาคำว่าเรื่องราวที่ผู้เรียนมีความสนใจ เกิดปัญหาข้อสงสัยและต้องการคำตอบใหม่ ๆ มาอธิบาย ทั้งนี้กิจกรรมการเรียนรู้ต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญทุกขั้นตอน ครูเป็นผู้ที่คอยดูแลให้คำปรึกษา หรือกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้

จากกล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจนำมาปรับใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ในรายวิชานาฏศิลป์ไทยเป็นการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานวิชานาฏศิลป์ประกอบด้วยตัวชี้วัด 4 ข้อตามที่กำหนดหลักสูตร 2551 ได้แก่ สร้างสรรค์การเคลื่อนไหวและการแสดงโดยเน้นการถ่ายทอดลีลาหรืออารมณ์ การออกแบบเครื่องแต่งกาย หรืออุปกรณ์ประกอบการแสดงอย่างง่าย ๆ การบรรยายความรู้สึกของตนเองที่มีต่องานนาฏศิลป์และการละครอย่างสร้างสรรค์ การแสดงความคิดเห็นในการชมการแสดง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะที่หลากหลายสัมพันธ์กับหลักสูตร และเจตคติที่ดี อันเป็นพื้นฐานสำคัญให้นักเรียนได้เกิดความรัก ความภาคภูมิใจ ในผลงานของตนเองและนำไปต่อยอดความรู้ได้ในระดับขั้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชานาฏศิลป์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียนที่จัดการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานในรายวิชานาฏศิลป์ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 "ในหัวข้อเรื่องการสร้างสรรค์ทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลง"
2. เพื่อวัดระดับทักษะการแสดงของนักเรียนในการสร้างสรรค์ผลงานเรื่องทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลง สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนแบบโครงการในรายวิชานาฏศิลป์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 "ในหัวข้อเรื่องการสร้างสรรค์ทำรำนานาฏศิลป์จากบทเพลง"

การดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องการสร้างสรรค์ทำรำนานาฏศิลป์โดยใช้โครงการ วัดระดับทักษะการแสดงของนักเรียนในการสร้างสรรค์ผลงานเรื่องทำรำนานาฏศิลป์จากบทเพลง และ ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนแบบโครงการในรายวิชานาฏศิลป์ ในหัวข้อ การสร้างสรรค์ทำรำนานาฏศิลป์จากบทเพลง ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการศึกษา โดยดำเนินตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการ

1. แผนการจัดการเรียนการสอนเรื่อง การสร้างสรรค์ทำรำนานาฏศิลป์จากบทเพลง จำนวน 4 แผนการเรียนรู้ ใช้เวลา 4 สัปดาห์ ๆ ละ 2 ชั่วโมง รวม 8 ชั่วโมง พร้อมแบบประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ
2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การสร้างสรรค์ลีลานาฏศิลป์จากบทเพลง ซึ่งเป็นแบบทดสอบแบบปรนัยชนิดเลือกคำตอบ 4 ตัวเลือก (Multiple Choice) มีจำนวน 30 ข้อ
3. แบบวัดทักษะการแสดงของนักเรียนในการสร้างสรรค์ผลงาน เรื่องการสร้างสรรค์ทำรำนานาฏศิลป์จากบทเพลง สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยประเมินด้านทักษะในการปฏิบัติ ทักษะกระบวนการคิด และทักษะกระบวนการปฏิบัติกิจกรรมเป็นกลุ่ม จำนวน 20 ข้อ
4. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนแบบโครงการในรายวิชานาฏศิลป์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 "ในหัวข้อเรื่องการสร้างสรรค์ทำรำนานาฏศิลป์จากบทเพลง" สร้างขึ้นเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามแบบลิเคิร์ต (Likert) จำนวน 10 ข้อ

ผลการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโดยใช้การจัดการเรียนการสอนแบบโครงการในรายวิชานาฏศิลป์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 "ในหัวข้อเรื่องการสร้างสรรค์ทำรำนานาฏศิลป์จากบทเพลง" พบว่า ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนโดยใช้การเรียนการสอนแบบโครงการในรายวิชานาฏศิลป์ในหัวข้อการสร้างสรรค์ทำรำนานาฏศิลป์จากบทเพลงสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างคะแนนทดสอบก่อนเรียนและ หลังเรียน ของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนแบบโครงการในรายวิชานาฏศิลป์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 "ในหัวข้อเรื่อง การสร้างสรรค์ทำรำนานาฏศิลป์จากบทเพลง"

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig (one-tailed test)
ก่อนเรียน (คะแนน 30)	30	9.83	1.98		
หลังเรียน (คะแนน 30)	30	25.30	1.13	34.31	.000

2. ผลการวัดระดับทักษะการแสดงของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี ต่อการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานในรายวิชานาฏศิลป์ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 "ในหัวข้อเรื่องการสร้างสรรค์ทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลง" อยู่ในระดับดีมาก ค่าเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ เท่ากับ 80.00 สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตารางที่ 2 ผลคะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละของการวัดทักษะการแสดงของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานในรายวิชานาฏศิลป์ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 "ในหัวข้อเรื่องการสร้างสรรค์ทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลง" จำนวน 30 คน

คนที่	คะแนนการวัดทักษะการแสดงของนักเรียน			รวม (60)	ร้อยละ
	ทักษะในการปฏิบัติ(24)	ทักษะกระบวนการคิด (18)	ทักษะกระบวนการปฏิบัติ กิจกรรมเป็นกลุ่ม (18)		
1	21	15	12	48	80
2	21	9	18	48	80
3	21	15	15	51	85
4	24	9	18	51	85
5	24	15	18	57	95
6	21	12	15	48	80
7	21	15	18	54	90
8	21	18	12	51	85
9	9	18	15	42	70
10	21	15	9	45	75
11	21	15	12	48	80
12	15	18	12	45	75
13	21	18	12	51	85
14	18	12	12	42	70
15	21	12	12	45	75
16	21	9	12	42	70
17	21	15	12	48	80

18	21	12	12	45	75
----	----	----	----	----	----

ตารางที่ 2 (ต่อ)

คนที่	คะแนนการวัดทักษะการแสดงของนักเรียน			รวม (60)	ร้อยละ
	ทักษะในการปฏิบัติ (24)	ทักษะกระบวนการคิด (18)	ทักษะกระบวนการปฏิบัติกิจกรรมเป็นกลุ่ม (18)		
19	21	12	12	45	75
20	18	18	12	48	80
21	21	15	12	48	80
22	18	15	12	45	75
23	21	12	12	45	75
24	21	12	12	45	75
25	18	15	15	48	80
26	21	15	12	48	80
27	21	15	15	51	85
28	24	15	12	51	85
29	21	15	12	48	80
30	24	12	15	51	85
รวม	621	420	399	1440	2400
\bar{X}	20.70	14.00	13.30	16.00	80.00
S.D.	1.99	2.53	2.32	2.28	5.57

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ทักษะการแสดงของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานในรายวิชานาฏศิลป์ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 "ในหัวข้อเรื่องการสร้างสรรค์ทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลง"

รายการ	\bar{X}	S.D.
1.ทักษะในการปฏิบัติ	20.70	1.99
2.ทักษะกระบวนการคิด	14.00	2.53
3.ทักษะกระบวนการปฏิบัติกิจกรรมเป็นกลุ่ม	13.20	2.31
เฉลี่ยรวม	15.97	2.28

3. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี ที่เรียนโดยใช้ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานในรายวิชานาฏศิลป์ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 "ในหัวข้อเรื่องการสร้างสรรค์ทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลง" มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.71 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่า เท่ากับ 0.42

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานในรายวิชานาฏศิลป์ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 " ในหัวข้อเรื่องการสร้างสรรค์ทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลง"

รายการ	\bar{X}	S.D.	ระดับความพึงพอใจ	ลำดับที่
1. นักเรียนมีลักษณะนิสัยชื่นชอบ ชื่นชม สนใจเห็นคุณค่า ด้านศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์	4.97	0.18	มากที่สุด	1
2. นักเรียนมีความรู้และเห็นประโยชน์ของศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์	4.57	0.49	มากที่สุด	8
3. นักเรียนมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมโครงการด้านศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์อย่างทั่วถึง	4.87	0.35	มากที่สุด	3
4. นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ เกิดผลงานด้านศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์	4.53	0.50	มากที่สุด	9
5. นักเรียนมีภาวะความเป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดี	4.60	0.50	มากที่สุด	7
6. กิจกรรมของโครงการเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางความคิด สร้างสรรค์และพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถพิเศษเฉพาะด้านเพิ่มขึ้น	4.50	0.51	มากที่สุด	10
7. นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.83	0.38	มากที่สุด	4
8. นักเรียนสามารถนำการเรียนรู้แบบโครงงานไปปรับใช้ในวิชา อื่น ๆ ได้	4.63	0.49	มากที่สุด	6
9. นักเรียนมีความรักในวิชานาฏศิลป์มากขึ้น	4.90	0.31	มากที่สุด	2
10. การเรียนรู้แบบใหม่ทำให้นักเรียนรู้สึกสนุกและไม่เบื่อกับการเรียนรู้	4.73	0.45	มากที่สุด	5
เฉลี่ยรวม	4.71	0.42	มากที่สุด	

การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษารายงานการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานในรายวิชานาฏศิลป์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 "ในหัวข้อเรื่องการสร้างสรรค์ทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลง" ครั้งนี้มีผลการวิจัยบรรลุตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานการวิจัยทุกข้อ ผลการวิจัยอภิปรายได้ดังนี้

1. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างคะแนนทดสอบก่อนเรียนและ หลังเรียนของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานในรายวิชานาฏศิลป์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 "ในหัวข้อเรื่องการสร้างสรรค์ทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลง" เปรียบเทียบก่อนเรียนและหลังเรียน ผลการวิเคราะห์ พบว่า คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 9.83 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.98 คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 25.30 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.13 เมื่อนำมาหาค่าสถิติโดยใช้ t-test ได้เท่ากับ 34.31 แสดงว่าคะแนนก่อนเรียนและคะแนนหลังเรียนมีความแตกต่างกัน คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน ผลการทดสอบ t-test สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ศึกษาเรื่องการสร้างสรรค์ทำรำนาฏศิลป์โดยใช้โครงงานในรายวิชานาฏศิลป์ ในหัวข้อการสร้างสรรคทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลง หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับ 0.05 สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน (Project-Based Learning) เป็นการเรียนรู้ที่จัดประสบการณ์ใน

การปฏิบัติงานให้แก่ผู้เรียนผู้เรียนสามารถคิดและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้โลกภายนอกมากขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรง ได้เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา วิธีการหาความรู้ความจริงอย่างมีเหตุผล ได้ทำการทดลอง ได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง รู้จักการวางแผนการทำงาน ฝึกการเป็นผู้นำ ผู้ตาม ตลอดจนได้พัฒนากระบวนการคิด และการประเมินตนเอง เหมือนกับการทำงานในชีวิตจริงอย่างมีระบบ โดยมีครูเป็นผู้กระตุ้นเพื่อนำความสนใจที่เกิดจากตัวผู้เรียนมาใช้ในการทำกิจกรรมค้นคว้าหาความรู้ด้วยตัวเอง นำไปสู่ การเพิ่มความรูที่ได้จากการลงมือปฏิบัติ การฟัง และการสังเกตจากผู้รู้ โดยผู้เรียนมีการเรียนรู้ผ่านกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม ที่จะนำมาสู่การสรุปความรู้ใหม่ ครูผู้สอนมุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง ทำจริงไม่เพียงแต่เรียนรู้ทางทฤษฎีเท่านั้นทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีทักษะในกระบวนการทำงานจริง ๆ เริ่มตั้งแต่ร่วมคิดกันวางแผน การหาข้อมูลอุปกรณ์ต่าง ๆ การแบ่งงานและร่วมมือกันทำงาน การประสานงาน จนกระทั่งการประเมินผลงานและยังเป็นการฝึกให้ผู้เรียนช่วยตัวเอง มากกว่าการพึ่งพาอาศัยผู้อื่น ฝึกให้ร่วมมือประสานงานกันทำงานร่วมกัน เพื่อบรรลุจุดประสงค์เป็นการฝึกประชาธิปไตยและการอยู่ร่วมกันในสังคมไปด้วย ผู้เรียนมีนิสัยรักการทำงาน มีความขยันและรับผิดชอบในการทำงาน ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนสูงขึ้นจากการเรียนตามแนวปฏิบัติ และสิ่งที่สำคัญที่สุดในกระบวนการจัดการเรียนการสอน คือทำให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์และคุณค่าของการเรียน เพราะผลการเรียนใช้ประโยชน์ในชีวิตได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ นิสา เมลานนท์ (2553) ศึกษา ประสิทธิภาพของนวัตกรรม “นาฏลีลานาฏยศัพท์” โดยใช้วิธีสอนปฏิบัตินาฏศิลป์ ตามแนวคิดการพัฒนาทักษะปฏิบัติของซิมพ์สัน(Sympson) สำหรับนักศึกษาสาขา วิชานาฏศิลป์และการละคร และสาขาวิชานาฏดุริยางคศิลป์ไทย มหาวิทยาลัย ราชภัฏราชนครินทร์ ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 เปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังการเรียนจากการใช้นวัตกรรมการสอน และศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อวัตกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์เรื่องนาฏลีลานาฏยศัพท์ กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์การละคร 3 กลุ่ม 3 ชั้นปีและสาขาวิชานาฏดุริยางคศิลป์ไทย 2 กลุ่ม 2 ชั้นปี จำนวนทั้งสิ้น 33 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นวัตกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์ เรื่อง นาฏลีลานาฏยศัพท์แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบประเมิน ทักษะปฏิบัติทางนาฏศิลป์ และแบบสอบถามความความพึงพอใจของนักศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ใช้วิธีหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและร้อยละ ใช้สถิติทดสอบสมมติฐานคือเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาที่ เรียนโดยวัตกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์เรื่อง นาฏลีลานาฏยศัพท์โดยการทดสอบ ค่าที(t-test for Dependent Samples) เปรียบเทียบทักษะการปฏิบัตินาฏศิลป์ โดยวิธีสอนปฏิบัตินาฏศิลป์ตามแนวคิดพัฒนาทักษะปฏิบัติของซิมพ์สันโดยการ ทดสอบค่าที (Single Samplet - test) ผลวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาสาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร และสาขาวิชานาฏดุริยางคศิลป์ไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ ที่เรียนโดย นวัตกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์ เรื่อง นาฏลีลานาฏยศัพท์ พบว่ามีคะแนนการ ทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ 0.05

2. ผลการวัดระดับทักษะการแสดงของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี ต่อการจัดการเรียนการสอนแบบโครงการในรายวิชานาฏศิลป์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่6 "ในหัวข้อเรื่องการสร้างสรรค์ทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลง" อยู่ในระดับดีมาก ค่าเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ เท่ากับ 80.00 สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจาก เป้าหมายหลักของการเรียนรู้โดยใช้โครงการนี้จึงเป็นการมุ่งให้เด็กพัฒนาความรู้ความเข้าใจโลกที่อยู่รอบ ๆ ตัวของผู้เรียนและปลูกฝังคุณลักษณะความอยากรู้อยากเรียนให้กับผู้เรียนจะทำให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมทั้งที่เป็นกิจกรรมทางวิชาการ เป็นการเรียนรู้ผ่านการเล่นและการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว กิจกรรมในสถานศึกษาจึงควรเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตปกติการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและผู้คนรอบ ๆ ทุกคนมีลักษณะเฉพาะตัวการสอนแบบโครงการเปิดโอกาสให้แต่ละคน

ได้แสดงออกถึงคุณลักษณะ ความรู้ ความเข้าใจความเชื่อของตน โดยที่ครูไม่ใช่ผู้ถ่ายทอดความรู้ให้ แต่เป็นผู้คอยกระตุ้น ชี้แนะ และให้ความสะดวกในการเรียนรู้ของผู้เรียน คุณค่าของการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน ต่อผู้เรียนในด้านต่าง ๆ จะประกอบไปด้วยทักษะมากมาย เช่น ทักษะการเรียนรู้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง การแสวงหาความรู้จำเป็นต้องมีการวางแผน ออกแบบ กระบวนการสร้างองค์ความรู้ใหม่ เช่น การค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต การสอนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ผู้เรียนสามารถแสดงความคิดเห็นร่วมกัน ระดมสมอง ในหัวข้อที่ออกแบบโครงงาน โดยแสดงการคิดสร้างสรรค์ของตนเองและของกลุ่มร่วมกัน จินตนาการที่เกิดขึ้นจาก ทักษะการคิดสร้างสรรค์จะทำให้ผู้เรียนคิดแปลกใหม่ เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น เทคโนโลยีต่างๆในการสร้างชุดในการแสดง ทักษะทางอารมณ์ผู้เรียนเมื่อทำงานร่วมกัน แสดงความคิดเห็นร่วมกัน จำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน ดังนั้น การปรับตัวเข้าหากันทำให้เกิดทักษะทางอารมณ์ของผู้เรียนดีขึ้น มีการยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน ๆ มีความเป็นกัลยาณมิตร ทักษะการสื่อสาร หรือ ทักษะการนำเสนอ ผู้เรียนเมื่อเกิดการเรียนรู้ในกระบวนการทำโครงงาน ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านการนำเสนอผลการเรียนรู้ของกลุ่มตนด้วยทักษะการสื่อสาร หรือทักษะการนำเสนอผลงานของตนหรือกลุ่มของตนเอง ผู้เรียนสามารถแสดงออกด้วยทักษะการนำเสนอได้แก่ การนำเสนอด้วยวาจา สามารถพูดหรือบรรยาย อธิบาย อภิปราย ในสิ่งที่ปฏิบัติมา อาจจะใช้สื่อประกอบ เช่น แผ่นใสเป็นต้น การนำเสนอด้วยแผนงาน หรือ แผนโครงงาน ต้องอาศัยศิลปะของการนำเสนอ อาจมีการจัดทำตกแต่งด้วยตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พัทธินพงศ์ คล่องนาวา (2553) ที่ศึกษาการพัฒนาความสามารถในการร่างมาตรฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ผลวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีความสามารถในการร่างมาตรฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี โดยนักเรียนมีความสามารถในการปฏิบัติ คือความพร้อมเพียงในการสร้างความกล้าแสดงออก การเคลื่อนไหวสัมพันธ์กับบทเพลงและจังหวะของดนตรีและแสดงลีลาตามแบบนาฏศิลป์ไทยเป็นลำดับสุดท้าย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ โสมพร วงษ์พรหม (2558) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาผลการเรียนรู้ เรื่อง รอบรู้นาฏศิลป์ไทยและการจัดระบบความคิดด้วยผังลำดับเวลาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่จัดการเรียนรู้แบบสืบสวนสอบสวน ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการจัดการระบบด้วยการเขียนแผนผังลำดับเวลาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบสืบสวนสอบสวน พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ระดับดีมาก และยังสอดคล้องกับ งานวิจัยของ นุรไอนี ตือรามะ (2559) ที่ศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาวิทยาศาสตร์ ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีคะแนนพัฒนาการทางการเรียนวิทยาศาสตร์หลังการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉลี่ยเท่ากับ 48.28 คะแนน มีพัฒนาการอยู่ในระดับปานกลาง

3. ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี ที่เรียนโดยใช้ที่มีต่อ การจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานในรายวิชานาฏศิลป์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 "ในหัวข้อเรื่องการสร้างสรรค์ทำรำนฏศิลป์จากบทเพลง"มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.71 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่า เท่ากับ 0.42 สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัศมี ศรีแพงมล (2559) ศึกษาเรื่อง การพัฒนากิจกรรมชุมนุมดนตรีและนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานสำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมชุมนุมดนตรีและนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีความพึงพอใจต่อกิจกรรมชุมนุมดนตรีและนาฏศิลป์ พื้นบ้านอีสาน โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับ นุรไอนี ตือรามะ (2559) ที่ศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการ

เรียน วิชาวิทยาศาสตร์ ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับมาก และยังสอดคล้องกับ งานวิจัยของ พัทธนิพนธ์ คล่องนาวา (2553) ที่ศึกษาการพัฒนาความสามารถในการร่างมาตรฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ผลวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีความเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก คือด้านการจัดการเรียนรู้ นักเรียนมีความเห็นว่าเป็นการจัดการเรียนรู้เรื่อง ร่างมาตรฐานนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ และความคิดเห็นด้านบรรยากาศการจัดการเรียนรู้ นักเรียนมีความเห็นว่าเป็นการจัดการเรียนรู้ที่น่าสนใจ ทำให้อยากร่วมกิจกรรมและทำให้นักเรียนมีความสุขและสนุกในการร่วมกิจกรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ผลการวิจัย พบว่าการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานในรายวิชานาฏศิลป์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 "ในหัวข้อเรื่องการสร้างสรรค์ทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลง" มีผลการเรียนรู้ด้านทักษะการแสดงของนักเรียนอยู่ในระดับดีมาก ดังนั้นควรเผยแพร่ให้กับโรงเรียนอื่นๆ หรือหน่วยงานที่สนใจสามารถรูปแบบการสอนแบบโครงงานในรายวิชานาฏศิลป์ ไปใช้ในการจัดการเรียนสอนในองค์ของตนเองได้ และการเรียนรู้ด้วยโครงงานจะมีประโยชน์ที่หลากหลายทั้งต่อครูและนักเรียนในการที่จะช่วยสร้างองค์ความรู้ จากการค้นคว้ามีผลงานวิจัยที่รับรองว่าการเรียนรู้ด้วยโครงงานจะทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมลดการขาดเรียน เพิ่มทักษะในการเรียนรู้แบบร่วมมือและช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2. ผลการวิจัยพบว่า ทักษะกระบวนการปฏิบัติกิจกรรมเป็นกลุ่ม ยังมีผลการประเมินที่ต่ำกว่าทักษะอื่นๆ ครูผู้สอนจึงจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นเกิดการวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อจะสามารถนำทักษะที่ได้นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรม

3. แบบวัดระดับทักษะการแสดงของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี ต่อการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานในรายวิชานาฏศิลป์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 "ในหัวข้อเรื่องการสร้างสรรค์ทำรำนาฏศิลป์จากบทเพลง" ออกแบบการวัดเพียงแค่ 3 ด้าน คือ ทักษะในการปฏิบัติทักษะกระบวนการคิด และ ทักษะกระบวนการปฏิบัติกิจกรรมเป็นกลุ่ม ซึ่งอาจจะยังไม่ครอบคลุมการวัดทักษะด้านอื่นๆ ของผู้เรียน เช่น ทักษะการนำเสนอ ทักษะทางอารมณ์ของผู้เรียน ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการคิดสร้างสรรค์ และ ทักษะการแก้ปัญหาการทำงานแบบร่วมมือและการสื่อสาร เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยในการนำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงงานไปใช้ในการพัฒนาทักษะด้านอื่นๆ เช่น ทักษะความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการประยุกต์ใช้นาฏศิลป์กับชีวิตประจำวัน

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติการทางด้านนาฏศิลป์ โดยใช้กิจกรรมอื่น เช่น การเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อน กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ และควรจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ประเภทอื่นๆ ที่เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน

3. ควรเปิดโอกาสให้มีการพัฒนาทักษะที่ซับซ้อน เช่น ทักษะการคิดขั้นสูง การแก้ปัญหา การทำงานแบบร่วมมือและการสื่อสาร ให้โอกาสที่เปิดกว้างต่อการเรียนรู้ในชั้นเรียน มีการปรับใช้กลวิธีเพื่อรองรับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- นุรไอนี ดือรามะ. (2559). ผลของการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์: สงขลา.
- นิสา เมลานนท์. (2553). การพัฒนานวัตกรรมการสอนวิชานาฏศิลป์ เรื่องนาฏลีลา นาฏยศัพท์. มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนนครินทร์: ฉะเชิงเทรา.
- ปราชัญญ์ รัตนานันท์. (2553). คิดโครงงานสังคมศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เป็นภาษา และศิลปะ.
- ปรเมษฐ์ บุญยชัย. (2544). เอกสารประกอบการสอนวิชาจารีตนาฏศิลป์ไทย. ม.ป.ท. กรุงเทพฯ : พิมพ์ลักษณ์.
- พัชนีพงศ์ คล่องนาวา. (2553). การพัฒนาความสามารถในการร่างมาตรฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ . มหาวิทยาลัยศิลปากร: กรุงเทพฯ.
- ลัดดา ศิลาน้อย และอังคณา ตุงคะสมิต. (2553). เอกสารประกอบการอบรม เรื่องการพัฒนาการเรียนการสอนด้วยโครงงาน. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น :ขอนแก่น.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2552). วิสัยทัศน์ศิลปวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: ศูนย์สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- โสมพร วงษ์พรหม (2558). “การพัฒนาผลการเรียนรู้เรื่อง รอบรู้นาฏศิลป์ไทยและการจัดระบบความคิดด้วยผังลำดับเวลาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่จัดการเรียนรู้แบบสืบสวนสอบสวน” Veridian E-Journal, Silpakorn University, ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (เดือนมกราคม – เมษายน) 2558.